

अज्ञातौषध (ajñātauṣadha) *n.* unknown herb तेनाप्यज्ञातौषधेन स गौर्नरः PurāPraSaṁ. 132. 18.

अज्ञातौषधिमन्त्र (ajñātauṣadhimantra) *adj.* ignorant of the drug or charm (for curing a disease) अज्ञातौषधिमन्त्रस्तु यश्च व्याधेरतत्त्ववित् । रोगिभ्योऽर्थं समादत्ते स दण्ड्यश्चोरवद्विषक् BrhaspaSm. 179. 10.

अज्ञात्यनुगमन (ajñāty-anugamana) *n.* following a non-kinsman अज्ञात्यनुगमने तु अशौचाभावेऽपि अनुगमनस्य स्नानाक्षिप्रशृष्टतप्राशननिमित्तत्वात् HārLa. 86. 8.

अज्ञात्वा (a-jñātvā) *ger.* not knowing, not realising, not ascertaining, not having known मन्त्रेणाहूतवान् कचम् ... अज्ञात्वा स्वकुक्षिस्थम् Mahā-Bhā. i. 706*; आवृतं तमसा चेतः सर्वेषां स्वर्गवासिनाम् । येन त्वां नाभिजानन्ति ततोऽज्ञात्वासि पातितः MahāBhā. v. 121. 8; अज्ञात्वा धर्मशास्त्राणि प्रायश्चित्तं ददाति यः ... भवेत्तूतः BrYamaSm. 4. 29; गान्धीयौदार्यवादे परहितकरणायोदिते दीर्घ-धर्मे । अज्ञात्वाधिमुक्तिर्भवति MaYanaSū. 13. 4 (3. 12); योऽज्ञात्वा ह्यप्रकाश्यानि पुंसामविदुषां वदेत् । ... आत्मानं नरकं नयेत् BrParāSm. 6. 130; जिज्ञासमानश्चिरम-ज्ञात्वाध्यवस्यति NyāyBh. 167. 2 (on iii. 1. 14); बहुधा विवदन्ति ग्रहार्थिनः ... रवीन्दुभूयोगमज्ञात्वा BrāhmSphuSi. 11. 59; उपायं केचिदज्ञात्वा धर्माख्यं सुखसन्ततेः । ... तस्य समारम्भे न यतन्ते PadmP. (Ra.) 14. 319; तत्त्वमात्मस्थमज्ञात्वा मूढः शास्त्रेषु मुह्यति KulārT. 1. 96; 5. 94; 15. 70; स मद्भूतान्तमज्ञात्वा दशां यास्यति कामपि BrKathāS'loSaṁ. 14. 104; अज्ञात्वा कमसौ शब्दमादावेव विवक्षति S'lokaVār. 6. 246 (792. 6); 2. 174 (98. 3); तादृक्साध्यबुभुस्तसायां साध्यानुरूपं साधनमज्ञात्वा विहतः TātpaT. (U.) 228. 17 (on 5(3). 150); अज्ञात्वेवं परं तत्त्वं मायामोहितचेतसः SarvaVeSāSaṁ. 428; न हि गुणस्वरूपमज्ञात्वा गुणेभ्यः पुरुषस्यान्तरं शक्यं ज्ञातुम् BrahmSūBh. (S'ān.) 233. 13 (on i. 4. 4); आत्मनः सद्रूपतामज्ञात्वाैव सत्संपद्यन्ते ChāndoUBh. 387. 15 (on vi. 9. 3); प्रसीदतु देवी यन्मया परमार्थमज्ञात्वा प्रियसखीत्याहूता TāpaVa. 6. 5 (62); न ह्यज्ञात्वा ब्रह्मबुद्धिं तदीयं कर्तव्यत्वं कश्चिदीष्टे ग्रहीतुम् SaṁkṣaSā. 1. 451 (i. 328. 21); 2. 148 (ii. 92. 19); इदं क्वचमज्ञात्वा जपेच्छमी जगत्प्रसूम् । ... न मन्त्रः सिद्धिदायकः BrahmVaiP. iii. 38. 82; बाह्यं प्रयुञ्जते ते तु अज्ञात्वाचार्यकीं क्रियाम् NātyaSā. 22. 80; तमज्ञात्वा विमूढात्मा कुरुते केवलं बहिः AdhyāRā. vii. 7. 74; सः ... श्रुत्वा स्वरं गोमायुपक्षिणाम् । अज्ञात्वापि वधुवृत्तम् ... । राक्षसैर्भक्षितां सीतां निःसंशयमन्यत RāmāMañ. 154. 17; इदं क्वचमज्ञात्वा ... यजेद्यः पुरुषोत्तमम् । ... न मन्त्रस्तस्य सिध्यति PañcaRā. (Nā.) iv. 5. 41; v. 7. 7; सः ... राज्ञेयज्ञात्वा कथितं जनैः RājTa. (Ka.) 8. 55; स्वाम्यभिप्रायम् ... अज्ञात्वा यद् भुवे तत्राप्रसादं नाथ मा कृथाः TriṣaSaPuC. i. 2. 761; i. 5. 487; iv. 1. 552; शत्रोर्विक्रममज्ञात्वा वैरमारभते हि यः । स पराभवमाप्नोति PañcT. 1. 124 (123. 4); 1. 127(61) (139. 1); कन्दरायाः पुनर्मार्गमज्ञात्वा गहने वने PāṇḍaC. 6. 638; अज्ञात्वा विविधान्वेधान्यो ग्रहज्ञो (ज्ञः) फलं वदेत् NāraS. 12. 9; श्रीकान्तः ... वारिधेरज्ञात्वाशु समु (ज्ञः) तां लघुतयोद्धर्तुं क्षितिं दंष्ट्रया यस्तावद्बुधे EL. iii. 84. 1; फलशब्दं च नाज्ञात्वा ... सङ्केतं कः प्रकल्पयेत् NyāyKu. 12. 23; 184. 14; उपाधिभेदेन वास्तवं विरोधाभावमप्रबुधैव अज्ञात्वाैव SyādvāMañ. 24(43); तस्य चोरत्वं हन्तृत्वं चाज्ञात्वा भक्तादिदाने दोषाभावः Daṇḍa-Vi. 81. 21; सामग्र्येणात्मतत्त्वमज्ञात्वा चेदुपदिशेत् ... भ्रान्तीकुर्व्यात् SāṁkhyāPraBh. 108. 15 (on 3. 81); अज्ञात्वा ते महत्त्वं यदिह निगदितं विश्वनाथ क्षमेथाः Nārāy. xii. 100. 11; S'rīgāDi. 1. 67.

अज्ञान (a-jñāna) *n.* **1 A** ignorance, absence of knowledge **B i** ignorance as one of the *tāmāsa* Guṇas **ii** one of the *tāmāsa* Bhāvas **iii** one of the *tāmāsa* forms of Prakṛti or Mahat **iv** one of the types of *tāmāsa* Buddhi **v** one of the *asiddhis* viz. Atāratāra **2** name of a Tantric deity **3** name of a clincher or place of refutation **4** non-cognition, non-production of knowledge **5** prior absence **6** nescience, spiritual ignorance **7** non-realisation of the Self **8 A** ignorance identified with *avidyā* the first link in the Pratītyasamutpāda **B** false knowledge, knowledge accompanied with false faith **9 A** non-valid cognition, erroneous knowledge **B** uncertainty, uncertain knowledge, unclear knowledge **C** delusion **10** (meaning) other than 'to know' **11 A** knowledge other than that which leads to liberation **B i** other than knowledge, not the same as knowledge **ii** other than cognition (i. e. sense organs) **12** unawareness **13** past act that forms a hindrance to knowledge **14** evil, sin **1 A** ignorance, absence of knowledge राजन्यबन्धुनि मेऽज्ञानम् Baudh'SS. i. 40. 4; सर्वं मार्गं विलुप्तान्ति लोभाज्ञानेषु निष्ठिताः MahāBhā. xii. 152. 17; अथ योऽज्ञानयोगवित् । अज्ञानं तस्य शरणम् MahāBh. i. 2. 25 (on i. 1. 0); AtriS. 200; Jaimi-UpaSū. iv. 4. 32; अज्ञानाच्च VaiśaSū. iii. 1. 6; BuddhaC. 3. 46; तुल्यं भवति ज्ञानमज्ञानेनेति CaraS. i. 15. 4; i. 9. 14 (1922 Ed.); सप्तभिरेव

कारणैर्न सम्पद्यते । तद्यथा अज्ञानादनारम्भादस्थिरचित्तत्वात् SuśruS. iv. 30. 4; BrYamaSm. 2. 2; उत्पद्यग्राहिणश्चैव तेऽज्ञाने ज्ञानमानिनः MārK. 47. 20; BrahmāṇḍP. i. 27. 56; किं प्राप्तम् । अज्ञानम् S'ābaBh. 1099. 11 (on iii. 7. 36); अज्ञानादल्पशास्त्रार्था मोहयन्ति पदे पदे PrajāSm. 6; EI. xxi. 198. 5; सामान्यविशेषविषयमज्ञानमत्रापराध्यते एवं चोदयतः Brha. 158. 7 (on i. 1. 5); 216. 8 (on i. 1. 5); NyāyVār. 447. 10 (on iii. 2. 69); निद्रायत्तं सुखम् ... ज्ञानम-ज्ञानं जीवितं न च AṣṭāHr. i. 7. 53; यदासीदज्ञानं सरतिमिरसंस्कारजनितम् S'atTrayī. 6 = SaraKaṅthā. 609. 2 = S'āntiS'. 4. 14; आर्यभट्टस्याज्ञानान्मध्यम-मन्दोच्चशीघ्रपरिधिना (? धीनाम्) । न स्पष्टा भौमाद्याः BrāhmSphuSi. 2. 33; कस्येदं कर्तव्यमित्यज्ञानात् सापेक्षमसमसमप्रतिपत्तिकरमेव शास्त्रं स्यात् BhāvanāVi. 192. 3; EI. ii. 21. 2; अज्ञानं शरणं तत्र प्राज्ञानां तु न युज्यते S'lokaVār. 5(17). 58 (703. 6); नापि भवत्पक्षे ज्ञानाभावरूपमज्ञानमपोह्यम् TātpaT. (U.) 273. 11 (on 5(4). 137); धर्मभेदविकल्पेन याश्रयासिद्धिरुच्यते । सोऽनुमालक्षणाज्ञानाद्धमित्वं भासिनो यतः TattvSaṁ. 2737; अविनयभुवामज्ञानानां शमाय भवन्नपि ... विद्याभ्यासः AnarghaRā. 4. 12 = Subhāsi. 364; यदि ज्ञानाभावः ... उच्यते अज्ञानम् BrĀra-UBh. 388. 17 (on iii. 3. 1); अविधिः अज्ञानं तत्पूर्वकं यजन्ते इत्यर्थः GītāBh. (S'ān.) 269. 3 (on 9. 23); तयोरैक्यं प्रपश्यन्ति किमज्ञानमतः परम् AparoAnu. 17; SarvaSiSaṁ. 12. 62; अज्ञानं हि नाम ज्ञानाभावः NaiskaSi. 112. 8; SphoṭSi. 223. 2; यद्यपि क्षितौ निहितस्य केनचिदज्ञानान्न राजकीयरक्षोपयुज्यते ManuBh. ii. 89. 8 (on 8. 39); ते च नृपतयः कामक्रोधाभ्यामज्ञानेन वा यथैव शुभमशुभं वा कर्मारभन्ते तथैव जानपदा अपि YaśasCam. ii. 95. 9; KāliViT. 22. 18; अहो मे पश्यताज्ञानं हृदि रूढं दुरात्मनः BhāgP. i. 8. 48; SkandP. iv. 27. 28; VāmaP. 61. 15; सद्भिश्च मुच्यतेऽसद्भिर्ज्ञानात् संसृतो द्विजः AgniP. 161. 13; VarāP. 99. 5; लैंगमज्ञानमाश्रित्य संतुष्टो हि पतिस्त्वया BrKathāS'loSaṁ. 12. 53; ज्ञाना-हंस्य मैत्रस्याज्ञाने TātpaT. (Vā.) 112. 19 (on i. 1. 3); NyāyKu. ii. 3. 8; अहो दक्ष तवाज्ञानं तव नाशस्य कारणम् SaurP. 7. 32; GaṇeP. ii. 111. 24; AdhyāRā. vii. 5. 5; YogVā. vi(1). 6. 39; SamarāSū. 33. 67; PratyabhiHr. 30. 9(12); घटतदभावयोश्चाज्ञानं ज्ञानाभावः S'āstrDi. 84. 10 (on i. 1. 5); KaviKaṅthā. 1. 8; BrKathāMañ. ii. 2. 36; GītāBh. (Rā.) 594. 2 (on 14. 17); 608. 23 (on 16. 4); KathāSaSāg. xii. 5. 204; Brahm-SūBh. (Rā.) 88. 21 (on i. 1. 1); MāliniT. 1. 23; Mānaso. iv. 2. 194; पूर्वजन्मपतिर्मे ... । क्व सम्प्रत्यवतीर्णोऽस्तीत्यज्ञानं हा दुनोति माम् TriṣaSaPuC. i. 1. 637; ii. 1. 187; PariPar. 2. 345; KhandanKāhā. 970. 3; Aparā. 603. 12 (on 2. 4); SmṛtiCan. iii. 300. 17; अज्ञानमनृतम् ... । एते राज्यहृत्तो वत्स स्युः पञ्चदश दस्यवः PāṇḍaC. 7. 72; MalliC. 2. 547; TarkSam. (Ā.) 79. 1; CaturCin. iii(1). 1129. 3; SamarāSaṁ. 1. 342; NyāyKu. 124. 10; S'rutaPra. iA. 213. 6 (on i. 1. 1); अज्ञानेन किल प्राप्ता व्यवस्था भवता द्विज S'āhkaVi. (Ā.) 236. 11; क्रयणस्यान्यकृतत्वेनाज्ञानस्यापि तत्र संभवादपलापाभावादित्यभिप्रायः Subo-dhi. 9. 2 (on 2. 20); अज्ञानादिव या पृच्छा प्रतीतस्यापि वस्तुनः SāhiDa. 137. 2; TarkKau. 8. 20; अज्ञानात् ज्ञानशून्यत्वात् Upask. 141. 13 (on iii. 1. 4); ये पुनर-धिकरणमङ्गं कुर्वन्ति तेषामज्ञानमेव ApuBh. 38. 3 (on i. 1. 18); 110. 18 (on i. 4. 15); अज्ञानालस्यादिना यदा निरुद्यते राजा भवति तदा कलिः स्यात् Manva-Mu. 419. 13 (on 9. 302); TantrSā. (K.) 7. 27; Prasā. i. 722. 17; NirṇaSi. 70. 6; योग्यताया अज्ञानात् RasGaṇ. 644. 9; VyutpaVā. 164. 3; SetuBa. 161. 29; TantrRā. 35. 72; **1 B i** ignorance enumerated as one of the *tāmāsa* Guṇas संमोहो भयम् ... क्रोधो नास्तिक्यमज्ञानम् ... असमत्वमिति तामसानि MaiU. 3. 5; संमोहोऽज्ञानमत्यागः (सर्वं एते गुणाः ... तामसाः) MahāBhā. xiv. 36. 12; अज्ञानमालस्यजडत्वनिद्राप्रमादमूढत्वमुखास्तमोगुणाः ViveCū. 118; PārśvC. 2. 1038; अज्ञानेति तमोगुणो लक्ष्यते NyāySu. (Ja.) 629A. 8 (on iv. 2); Gītā-Bh. (Rā.) 634. 6 (on 18. 7); अज्ञानम् ... क्रोधान्धता मूढता प्रख्याता हि तमोगुणेन सहितस्यैते गुणाश्चेतसः BhāvPra. (Bhā.) 1(2). 9; तस्य नित्यशुद्धस्य ... अज्ञानं ... °क्रोधादिकामङ्गलगुणसङ्करप्रसङ्गः BrahmSūBh. (S'ri.) i. 338. 2 (on i. 2. 9); तमोगुणोऽज्ञानम् LalitāSaBh. 36. 30 (on 70); **1 B ii** one of the *tāmāsa* Bhāvas अज्ञानं तामसो भावः ViṣṇuP. vi. 5. 25; अज्ञानम् ... इति अष्टौ भावाः SaṁkhyāKāBh. 25. 20 (on 43); MāthVr. 60. 18 (on 43); **1 B iii** one of the *tāmāsa* forms of Prakṛti or Mahat महतः ... रूपं चतुर्धा प्रविभज्यते । अधर्माज्ञानवैराग्यानैश्वर्यं च तामसम् AbirbuS. 7. 12; अज्ञानम् ... एतानि प्रकृतेः सप्त रूपाणि SaṁkhyāKāBh. 33. 8 (on 63); **1 B iv** one of the types of *tāmāsa* Buddhi चत्वार्येतानि बुद्धेः सात्त्विकानि रूपाणि । ... अस्माद्धर्मादेर्विपरीतं तामसं बुद्धिरूपम् ... एवमज्ञानमवैराग्यमनैश्वर्यमिति SaṁkhyāKāBh. 17. 5 (on 23); तथा अधर्मोऽज्ञानमवैराग्यमनैश्वर्यमित्यष्टधा सात्त्विकतामसमेदा बुद्धिः MāthVr. 41. 8 (on 23); अज्ञानं नाम ज्ञानविपर्ययस्तत्त्वभावभूतानामनवबोधः TattvSa. 119. 14; **1 B v** one of the *asiddhis* viz. Atāratāra अध्ययनश्रवणाभिनिविष्टस्यापि पञ्च-विंशतितत्त्वज्ञानसिद्धिर्न भवति तदातारतारं तदज्ञानम् TattvSa. (13) 133. 7;